

MARKUS PASSION

LUTHERS BACH ENSEMBLE

Kleinkoor, solisten & barokorkest o.l.v. Tymen Jan Bronda. Solisten: Robert Buckland-Evangelist, Henk Timmerman-Christus, Anna Kellinhofer-sopraan, David van Laar-altus, Leon van Liere-tenor, David Greco-bas

Burgum	Kruiskerk	vr 17 maart 19.30
Appingedam	Nicolaikerk	za 18 maart 19.30
Groningen	Lutherse Kerk	zo 19 maart 10:00*
Doesburg	Martinikerk	zo 19 maart 16:00

*De uitvoering in Groningen vindt plaats in het kader van een cantatedienst

Dit programma is mede mogelijk gemaakt door:

 kunstraad groningen

 SNS Fonds Eemsmond

 gemeente tytsjerksteradiel

daannijman.nl

boekhandel
daan nijman
roden • umcg

umcg.daannijm

**BOEKHANDEL
GODERT WALTER**

**provinsje fryslân
provincie fryslân**

Meindersma-Sybenga Stichting

Voorwoord

Het Luthers Bach Ensemble heeft in zijn tienjarig bestaan al veel werken van Johann Sebastian Bach uitgevoerd. Tientallen cantates, de twee passionen, het Weihnachtsoratorium en recent nog de Hohe Messe. Allemaal werken waarvan tekst en muziek goed bewaard zijn gebleven. We prijzen ons gelukkig dat er daar heel veel van zijn; genoeg om tot het einde der dagen muziek te maken, want ook in de herhaling blijven ze prachtig of worden ze in mijn beleving zelfs steeds mooier.

Toch doen we het deze keer anders, want van de Markus Passion is helaas alleen de tekst overgeleverd en niet de muziek. Uitvoering daarvan vraagt dus om creativiteit bij het vinden van passende muziek bij dat libretto van Bachs vaste tekstschrijver Picander. Die creativiteit vonden we binnen de eigen kring van het LBE bij onze vaste continuospeeler, klavecijnist en organist Robert Koolstra. Hij heeft een enorme inspanning geleverd door uit alle werken van Bach die muziek te halen die past bij de tekst. Hoe dat in zijn werk is gegaan kunt u lezen in de toelichting op de Markus Passion in dit boekje van de hand van Marlite Halbertsma.

Wij zijn er van overtuigd dat deze passion een prachtig werk is geworden en net zo'n krachtige werking zal uitoefenen op het gemoed der luisteraars als de Johannes en de Mattheus.

Mocht u ons willen steunen als donateur/vriend van het LBE, of als barokliefhebber en geoefende amateurzanger ook eens willen meedoen aan een volgende uitvoering van het projectkoor van Lutherse Bach Academie? Ik verwijs u graag naar de informatie achter in dit programmaboekje. Daar vindt u ook een overzicht van andere uitvoeringen en activiteiten van het LBE, maar u kunt ook terecht op onze website: www.luthersbachensemble.nl. Graag zien we u terug bij een volgend concert.

Ton Kee
voorzitter LBE

Toelichting

op de Markus Passion van Bach (1744) in de versie van Robert Koolstra (2017)

In 1754 verscheen in het muziektijdschrift *Musikalische Bibliothek* de necrologie oftewel de levensbeschrijving van de in 1750 overleden Johann Sebastian Bach, waarschijnlijk opgesteld door zijn zoon Carl Philipp Emanuel en zijn leerling Johann Friedrich Agricola. In deze necrologie lezen we dat Bach vijf passies geschreven heeft, waaronder een dubbelkorig. Daarmee zal de Mattheuspassie bedoeld zijn. Verder wordt er niets over gezegd. We kennen er maar twee, de Johannes- en de Mattheuspassie. Er zijn er dus drie verdwenen.

Al in de negentiende eeuw werd het idee geopperd dat er misschien toch een mogelijkheid was om via een omweg tenminste één daarvan boven water te krijgen, namelijk de Markus Passion. Daarvan is de complete tekst overgeleverd, inclusief de teksten voor de aria's en de koren van de hand van de dichter Picander (pseudonym van Christian Friedrich Henrici), die vaker als tekstdichter optrad voor Bach. Picander nam de integrale tekst van de Markus Passion op in zijn bundel *Ernst-, Scherzhafte und Satyrische Gedichte* (1732) en voegde daaraan toe dat deze passie was opgevoerd op Goede Vrijdag 1731 in de Thomaskerk in Leipzig onder leiding van Johann Sebastian Bach. In 2009 dook in Sint Petersburg een tekstboekje op van een latere opvoering in Leipzig, op Goede Vrijdag 1744, die afwijkt van die van 1731 (twee aria's meer, een koraal minder). Dit tekstboekje is in 2017 voor de uitvoering door het Luthers Bach Ensemble het uitgangspunt. Verder heeft er in een particuliere collectie een kopie van enkele losse partijen van de Marcuspassie bestaan, maar die is in 1945 verbrand.

Als de teksten van de aria's en de koren in de Markus Passion qua structuur, metrum en aantal lettergrepen overeenkomen met de muziek in andere werken van Bach, dan ligt het voor de hand dat de muziek van de Markus Passion en de muziek van het andere werk eveneens overeenkomen. Op grond van deze vergelijkingen wordt de zogenaamde 'Trauerode', de begrafenismuziek voor keurvorstin Christiane Eberhardine van Brandenburg-Bayreuth uit 1727, beschouwd als de muzikale bron voor de Markus Passion. De catalogus van de uitgever Breitkopf 1764 vermeldt in 1764 een manuscript van een anonieme Markus Passion die opent met het koor 'Geh, Jesu, geh zu deiner Pein' – dat is de openingstekst van Picanders Markus Passion. Deze catalogus vermeldt ook de bezetting, die exact overeenkomt met die van de Trauerode: twee fluiten, twee hobo's, twee gamba's, luit, vierstemming strijkorkest, continuo, koor, evangelist en solisten.

'Parodie' is de musicologische term waarmee wordt aangeduid wanneer een componist een bestaand muziekstuk van zijn hand als basis gebruikt voor een nieuw stuk. Dat kwam tot het einde van de 18de eeuw veel voor, kunstwerken werden toen nog niet beschouwd als de uitkomst van een uniek scheppingsproces waarbij de kunstenaar zichzelf nooit mocht herhalen. Men neemt aan dat ongeveer een vijfde van Bachs composities parodieën zijn. Andere componisten gingen nog veel verder en namen in hun composities stukken van andere componisten op, dat heet 'pasticcio'.

Waarom recyclen Bach en tijdgenoten hun composities? Tijdgebrek? Bij Bach kan dat geen reden zijn geweest, want muziek voorzien van een nieuwe tekst, eventueel een andere instrumentatie en de nodige aanpassingen om de transformatie perfect te maken, kost net zo goed tijd. En we weten dat Bach heel snel kon werken als het moest. Musicologe Paula Furie onderscheidt bij parodieën twee aspecten: verduurzamen en verbeteren. Misschien was Bach erg trots op de Trauerode – een groot succes bij het publiek - die gezien

de aard van het stuk niet kon worden herhaald. Iemand sterft maar één keer. Een parodie daarvan bood Bach de kans zijn werk nog eens te laten horen, al was het met een andere tekst en een andere liturgische context. Heropvoeringen lagen ook voor de hand omdat van Bachs religieuze werken tijdens zijn leven niet veel in druk verscheen. Andere Lutherse kerken hadden daar geen belangstelling voor, omdat zijn muziek voor de gemiddelde cantorij te moeilijk was, nog los van de grote bezettingen die Bach vaak voorschreef.

Bach was vaak lang bezig met de muziek die hij eerder had geschreven, hij bleef er nog jaren later aan schaven. Zo zijn er van de Johannes Passion maar liefst vier versies bekend. De versie van 1744 van de Markus Passion is dus naar alle waarschijnlijkheid bedoeld als een verbeterde versie van die van 1731. Er bestaat trouwens een theorie die stelt dat je voor de bron van de Markus Passion niet alleen moet zoeken in Bachs muziek vóór 1731, maar ook in muziek van na die datum: misschien bevat het Weihnachts Oratorium (1734-35) naast delen die teruggaan op ander werk van Bach, parodieën van de verdwenen muziek van de Markus Passion. De recitatieven van de Markus Passion kon Bach niet uit een eerder werk van hem overnemen. Die heeft hij nieuw moeten maken, al zullen ze wel geleken hebben op de recitatieven en de 'turbæ' (uitroepen van de menigte) in de Johannes- en de Mattheuspassie.

Sommige geleerden denken dat de Marcuspassie grotendeels uit parodieën heeft bestaan en ze wijzen daarbij op de samenstelling van het geheel, met relatief weinig aria's en veel koralen. Er zijn 15 aria's in de Mattheuspassie en 8 in de Marcus; 13 koralen in de Mattheus en 15 in de Marcus, waarbij de Mattheus langer is dan de Marcus (versie 1744). Het minderen van de aria's – pauzes in het verhaal waarin de individuele gelovige reageert op de handeling – geeft het verhaal meer vaart. Koralen met hun bekende melodieën vergroten de betrokkenheid van de luisteraars. Bachkenner Eduard van Hengel merkt op dat de 'met koralen verzadigde Markus Passion' een reactie was op de kritiek van de gemeenteleden dat de in 1727 en 1729 opgevoerde Matthäus Passion zich te weinig aan de liturgie hield en te veel opera was.

Sinds 1964 zijn er 21 nieuwe versies van de Marcus uitgevoerd, waarbij de makers daarvan volgens de parodietechniek hebben gewerkt of een pasticcio maakten met composities van Bach en composities van anderen. Ton Koopman schreef een reconstructie in 1999, met recitatieven van hemzelf.

Is er na vijftig jaar reconstructies het laatste woord gezegd over de Markus Passion? Nee, is het oordeel van Robert Koolstra, vaste continuospeler van het Luthers Bach Ensemble. Zijn reconstructie wijkt af van de voorgaande, omdat voor hem de muziek van Bach, de tekst van de evangelist en de dichtregels van Picander een dramatische eenheid vormen, geen verzameling van losse composities.

Koolstra beschouwt de tekst als het libretto van een opera of het script van een tv-serie, met een grote spanningsboog. Hoewel Koolstra de keuzes van de eerdere makers van reconstructies heeft bestudeerd en hier en daar gevolgd, was hij niet zonder meer tevreden met de overname van de muziek uit andere composities van Bach louter op basis van de versstructuur en het metrum van de tekst. Het moet ook muzikaal kloppen, want in de barok diende de muziek uit te beelden en te verklaren wat in de tekst geschreven stond.

Koolstra heeft alle (202) cantates van Bach doorgenomen met de vraag welk stuk zowel qua tekst als muzikale expressie de beste keuze zou zijn. Neem bijvoorbeeld de aria waarin de sopraan bezorgd de komst van Judas aankondigt, 'Er kommt, er kommt, er ist vorhanden' (19, de cijfers tussen haakjes verwijzen naar de nummers van de aria's, recitatieven, koren en koralen). Dat past qua structuur en sfeer naadloos bij de aria uit de Trauerode, 'Verstummt, verstummt, ihr holden Saiten'.

Het eerste deel eindigt met een cliffhanger. De luisteraar blijft na de gevangenneming van Christus achter bij de discipelen die alle kanten opvliegen (24). In het koraal dat dit deel afsluit, zingen de gelovigen dat ze bij Jezus willen blijven, maar die is uit beeld, weggevoerd uit Gethsemane (25). Na de pauze (vroeger het moment van de preek) zingt de tenor 'Mein Tröster ist nicht mehr bei mir', zodat de luisteraar meteen weer in het verhaal zit (26). Waar is Jezus?

Naar het slot neemt het drama toe, met het verdriet én de dankbaarheid voor Jezus' dood. In de zeer fraaie basaria (36) – volgens Koolstra het dramatische hoogtepunt van deze passie – wordt het zwijgen van Christus vertolkt, 'Will ich doch gerne schweigen', gevolgd door de smeekbede aan God om zijn onschuld aan te tonen. Na de felle kreten van het koor om Christus te laten kruisigen (37, ontleend aan de Johannespassie), slaat de sfeer om. Sopraan en bas zingen op een opgewekte melodie over het 'Angenehmes Mordgeschrei', over de aangename, positieve kanten van het moordgeschreeuw om Christus' dood, omdat door dit offer de verdoemde ziel het eeuwig leven wordt geschonken (38). Zo wordt Goede Vrijdag een feestdag. Nadat in het recitatief de laatste woorden van Christus hebben geklonken, 'Mein Gott, mein Gott, warum hast Du mich verlassen?' (43) volgt direct een koorstuk met het antwoord: 'Keinen hat Gott verlassen', God heeft niemand verlaten (44). Dit stukje muziek daalt rechtstreeks uit de hemel neer, alleen begeleid door de hobo's en de hoge strijkers, aanvankelijk zonder continuo.

Robert Koolstra kon geen recitatieven van Bach overnemen, dus hij schreef die allemaal zelf waarbij hij de Johannes- en de Mattheuspassie als voorbeeld nam. Hier en daar hoor je wat er gebeurt, zoals de onrustige tred van Petrus als hij achter Jezus aan de trap van de tempel oploopt ('und er folgte Ihn nach von ferne', 27). Pilatus heeft in de recitatieven zijn eigen herkenningstune, twee gelijke noten gevolgd door een noot een kwart lager (35).

Onze uitvoering in maart 2017 van de Markus Passion is waarschijnlijk niet identiek met die in Leipzig in 1744. Maar het is wel grotendeels muziek van Bach, met recitatieven van Robert Koolstra. Bach zou er trots op zijn geweest.

Marlite Halbertsma

Literatuur

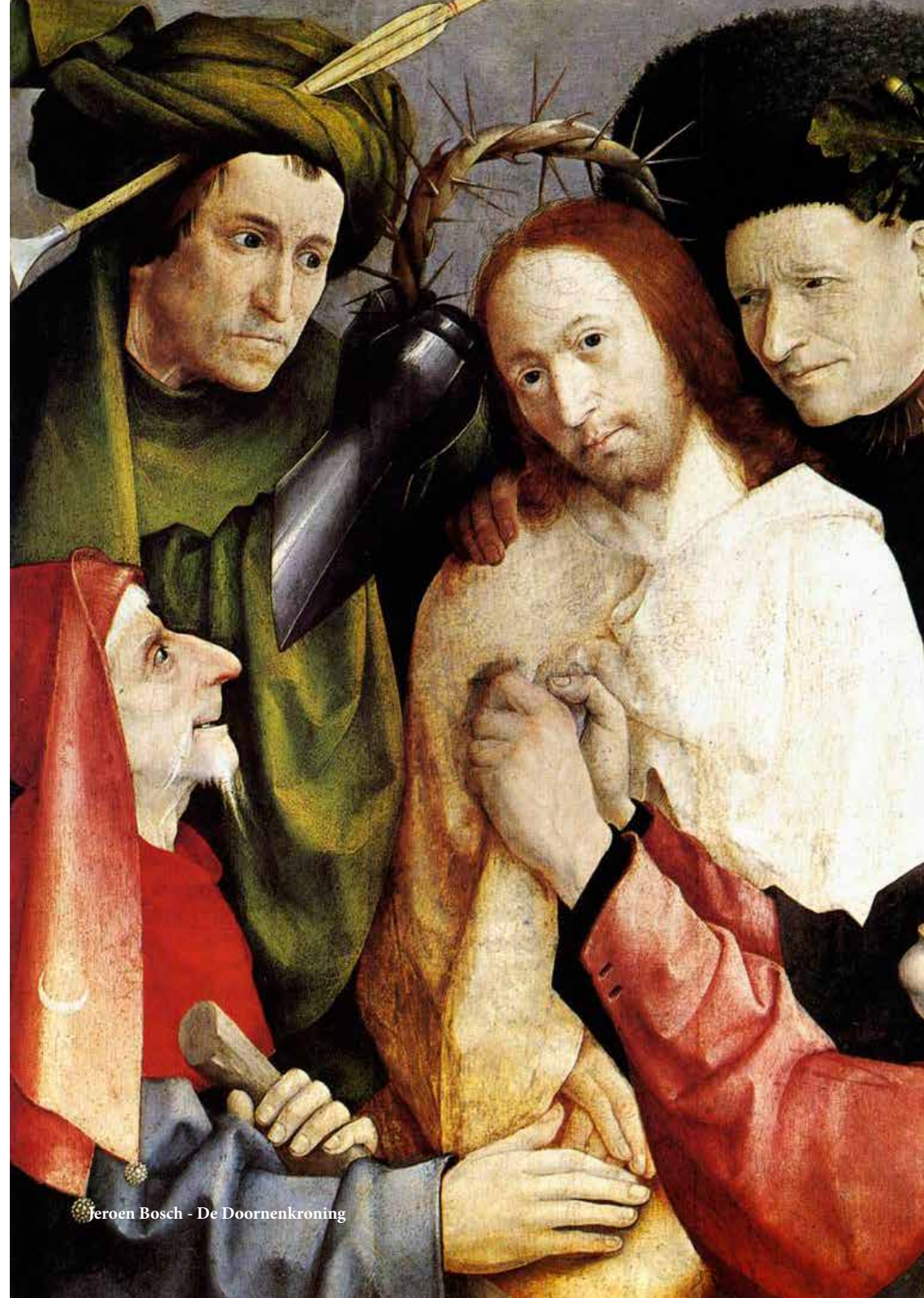
Paula Furie, A critical study of five reconstructions of Bach's Markuspassion BWV 247 with particular references of the parody technique, Thesis University of Pretoria 2010 (pdf)

<http://www.repository.up.ac.za/handle/2263/26093>

https://en.wikipedia.org/wiki/St_Mark_Passion,_BWV_247

<https://eduardvh.home.xs4all.nl/MARK-prt.pdf> (Eduard van Hengel)

Gesprek met Robert Koolstra op 19 januari 2017

Jeroen Bosch - De Doornenkroning

Herkomst

aria-parodieën in de Markus Passion in de reconstructie van Robert Koolstra

(1) BWV 198/1; (2b) BWV 24/3; (2d) BWV 37/1; (3) BWV 258; (5) BWV 244/38; (6b) BWV 244/9b; (6d) BWV 244/9e; (7) BWV 244/10; (9) BWV 198/5; (11) BWV 345; (13) BWV 55/1; (15) BWV 428; (17) BWV 245/22; (19) BWV 198/3; (21) BWV 54/1; (23) BWV 245/20; (25) BWV 244/21; (26) BWV 198/8; (28) BWV 117/4; (30) BWV 270; (31b) BWV 244/36d; (33b) BWV 144/1; (34) BWV 331; (36) BWV 13/5; (37b en 37d) BWV 245/21d; (38) BWV 63/3; (39b) BWV 244/53b; (40) BWV 352; (42) BWV 303; (43b) BWV 248/45; (43d) BWV 198/7; (44) BWV 135/1; (45b) BWV 244/61d; (46) BWV 245a; (48) BWV 404; (50) BWV 198/10

Verantwoording van spelling en vertaalwijze

Spelling

De letterlijk ongeregelde 18de-eeuwse spelling geeft meestal een hoofdletter aan de naar Jezus verwijzende voornaamwoorden. Meestal, dus niet consistent. Daarom volgt de vertaling die gewoonte niet.

Naast eigennamen schrijft het Duits ook alle substantieven met een hoofdletter. In dat hoofdletterwoud zouden de namen *Jesus* en *Gott* niet zo uitzonderlijk lijken als vereist, vond men. Vandaar Picanders hoofdletterpaar in de namen *JESUS* en *GOtt*. De vertaling neemt dat niet over, omdat het niet gegarandeerd zo eerbiedig overkomt als bedoeld. Dat geldt ook voor de vijf hoofdletters van de actoraanduiding *JESUS* buiten de tekst.

De andere actoraanduidingen worden bij eerste optreden voluit geschreven in de vertaling, daarna afgekort. De Duitse afkortingen zijn authentiek.

Vertaalwijze

Proza

Begonnen werd met een vergelijking tussen de Bijbeltekst van Luthers hand (1545) en de Statenvertaling, zowel in de 1637 van als in een latere. Luther vertaalde in 1545 al veel dichter bij de spreektaal dan de Statenvertalers in 1637. Stel dat de Leipziger kerkgangers van 1744 Nederlandstalig waren opgegroeid; dan hadden ze de Statenvertaling van 1637 hoogst ouderwets gevonden. Voor dit doel is zij daarom verworpen.

Een uitgave van de Statenvertaling uit 1855 voldeed beter aan de eis dat deze vertaling voor de hedendaagse lezer weliswaar begrijpelijk moet zijn, maar hem toch moet opvallen als archaïsch. Want Luthers Bijbelvertaling van 1545 had ook voor Duitsers anno 1744 de schijnbaar eerbiedwaardige boventonen van ouderwetsheid verkregen. Natuurlijk waren zowel spreek- als schrijftaal in twee eeuwen later veranderd. Anno 1744 betekende Luthers *geplastert* (6) gewoon *geplaveid* en niet *ingericht*; Luthers *Unrat* (2) betekende toen gewoon *rotzooi* of *verspilling* en niet meer *dwaasheid*.

Daarom is gekozen voor de Statenvertaling van 1855, maar dan zo sterk gewijzigd dat een zo letterlijk mogelijke analogie met de Luther-tekst ontstond. Vandaar archaïsmen als het praeteritum *konde* (2), finale conjunctieven als *ete* (eet, 6) of *verriede* (verraadde, 4) of *wierd(e)*, 22). Of het temporele voegwoord *als* waar we nu *toen* zeggen. Of syntactische afwijkingen als *Men konde [...] verkocht hebben, en die den armen geven* (2). Luther schrijft van Jezus bijna steeds dat hij *sprach* maar van anderen meestal dat zij iets *sagten*; ook daaraan is de Statenvertaling van 1855 aangepast.

Poëzie

Koralen. Sommige kerkliederen in Bachs kerkmuziek, zeker die van Luther (42), waren twee eeuwen oud en voor Bach al ouderwets van toon. Andere waren jonger en minder archaïsch. Tussen beide stijlen maakt de vertaling niet opzettelijk onderscheid. In de intuïtie van een kerkelijk opgegroeide vertaler wellen dan zinsneden en woorden op die verrassend zijn voor zonder die traditie opgegroeide Nederlanders.

Aria's. De aria's, uiteraard gemaakt voor deze passiemuziek, waren in 1744 min of meer hedendaags. Min of meer, want de meeste kerklied- en aria-dichters hielden van archaïsmen. Dat karakter is in de vertaling gehandhaafd: voor ons anno 2017 bevatten zij vele archaïsmen. Inhoudelijk is zo weinig mogelijk veranderd. Dus zijn hier de - in Bachs tijd zo geliefde - piëtistische, barokke metaforen en andere beeldspraak geëerbiedigd.

Bram Wierenga

Teksten & vertalingen

Das	Het
Leiden und Sterben	Lijden en Sterven
unsers	onzes
Herrn Jesu Christi	Heeren Jesu Christi
nach dem	naar de
Evangelisten Marco	Evangelist Marcus
mit	met
untermischten Arien und Choralen	ingemengde Liederen en Koralen
in der	bezongen
Kirche zu S. Thomæ	van het
am Charfreytage des 1744 Jahres	Muziek-Koor
besungen	in de
von dem	Sint-Thomas-Kerk
Choro Musico	op de Goede Vrijdag des jaars 1744

VOR DER PREDIGT	VOOR AANVANG DER PRÆDICATIE
1 Chorus Geh, JEsu, geh zu deiner Pein! Ich will so lange dich beweinen, Biß mir dein Trost wird wieder scheinen, Da ich versöhnet werde seyn.	Koor Ga, Jezus, ga nu tot uw smart. Ik zal u alzolang bewenen, Tot ik, troostrijk door u beschenen, Verzoend ben, rein van hart.
2 Evangelist Und nach zween Tagen war Ostern, und die Tage der süßen Brodte. Und die Hohenpriester und Schriftgelehrten suchten, wie sie Ihn mit Listen griffen und tödteten. Sie sprachen aber: Chorus Ja nicht auf das Fest, daß nicht ein Aufruhr im Volcke werde. Evang. Und da Er zu Bethanien war in Simonis, des Aussätzigen Hause, und saß zu Tische, da kam ein Weib, die hatte ein Glaß mit ungefälschtem und köstlichem Narden-Wasser; und sie zerbrach das Glaß, und goß es auf sein Haupt. Da waren etliche, die wurden unwillig, und sprachen: Chorus Was soll doch dieser Unrath? Man könnte das Wasser mehr denn um drey hundert Groschen verkauft haben, und dasselbe den Armen geben.	Evang. En na twee dagen was Pascha, en de dagen der ongezuurde broden. En de overpriesters en Schriftgeleerden zochten, hoe zij Hem met listen grijpen en doden zouden. Zij spraken echter: K. Toch niet in het feest, opdat niet een oproer onder het volk ontsta. E. En als hij te Bethanië was, in Simons des meelaatsen huis, en zat aan tafel, daar kwam een vrouw, die had een glas met onversneden en kostbare nardus-olie; en zij verbrak het glas, en goot die op zijn hoofd. Er waren sommigen, die waren geërgerd, en spraken: K. Waartoe toch deze dwaasheid? Men konde de olie meer dan voor driehonderd penningen verkocht hebben, en die den armen geven.
3 Choral Sie stellen uns wie Ketzern nach, Nach unserm Blut sie trachten, Noch rühmen sie sich Christen auch, Die GOTT allein groß achten. Ach GOTT! der theure Nahme dein Muß ihrer Schalckheit Deckel seyn, Du wirst einmahl aufwachen.	Krl Als kettervolk zijn wij vervolgd, Men staat ons naar het leven. Men noemt zich wel het christenvolk En zegt, God eer te geven. Maar God, uw naam, zo rein en goed, Dekt slechts hun vuige euvelmoed. Gij zult eens wreker wezen.
4 Evang. Und murreten über sie. JEsus aber sprach: JESUS Lasset sie mit frieden; was bekümmert ihr sie? Sie hat ein gut Werck an mir gethan. Ihr habt allezeit Armen bey euch, und wenn ihr wolt, könnet ihr ihnen Gutes thun; mich aber habt ihr nicht allezeit. Sie hat gethan, was sie konnte; sie ist zuvor kommen, meinen Leichnam zu salben zu meinem Begräbniß. Wahrlich, ich sage euch: Wo diß Evangelium geprediget wird in aller Welt, da wird man auch das sagen zu ihrem Gedächtniß, das sie gethan hat. Evang. Und Judas Ischarioth, einer von den Zwölfen gieng hin zu den Hohenpriestern, das er Ihn verriethe. Da sie das höreten, wurden sie froh, und verhießen ihm das Geld zu geben. Und er suchete, wie er Ihn füglich verriethe.	E. En morden tegen haar. Jezus echter sprach: JEZUS Laat haar met rust; wat bereidt gij haar kommer? Zij heeft een goed werk aan mij gedaan. Gij hebt altijd armen bij u, en wanneer gij wilt, kunt gij hun weldoen; mij echter hebt gij niet altijd. Zij heeft gedaan, wat zij konde; zij is tevoren gekomen om mijn lichaam te zalven voor mijn begrafenis. Voorwaar, Ik zeg u: Alwaar dit evangelie gepredikt zal wordt in de ganse wereld, daar zal men ook dit zeggen tot haar gedachtenis: wat zij gedaan heeft. E. En Judas Iskariot, een van de twaalen, ging heen tot de overpriesters, opdat hij hem verriede. Als zij dat hoorden, werden zij verheugd, en beloofden hem het geld te geven; en hij zocht, hoe hij hem gevoeglijk verriede.
5 Choral Mir hat die Welt trüglich gericht, Mit Lügen und mit falschem G'dicht, Viel Netz und heimlich Stricke, HErr, nimm mein wahr In dieser G'fahr, B'hüt mich für falschen Tücken!	Krl Mij spreekt men onrecht, vals gezind, Met leugens, die men snood verzint. 'k Lig in hun net geslagen. Mijn zaak neem waar, Heer, in 't gevaar! Berg mij voor list en leugen!

⁶ Evang. Und am ersten Tage der süßen Brodte, da man das Osterlamm opferte, sprachen seine Jünger zu Ihm: Jünger Wo wilt du, daß wir hingehen, und bereiten, daß du das Osterlamm essest? Evang. Und er sandte seiner Jünger zween, und sprach zu ihnen: Jesus Gehet hin in die Stadt, und es wird euch ein Mensch begegnen, der trägt einen Krug mit Wasser, folget ihm nach, und wo er hingehet, da sprecht zu dem Haus-Wirth: Der Meister läßt dir sagen: Wo ist das Gast-Haus, darinnen ich das Osterlamm esse mit meinen Jüngern? Und er wird euch einen großen Saal zeigen, der gepflastert und bereitet ist, daselbst richtet für uns zu. Evang. Und die Jünger giengen aus, und kamen in die Stadt, und fundens, wie Er ihnen gesaget hatte, und bereiteten das Osterlamm. Am Abend aber kam Er mit den Zwölfen, und als sie zu Tische saßen, und aßen, sprach JEsus: JESUS Wahrlich, ich sage euch: Einer unter euch, der mit mir isset, wird mich verrathen. Evang. Und sie wurden traurig, und sagten zu Ihm: einer nach dem andern: Chorus Bin ichs? bin ichs? Evang. Und der andere: Chorus Bin ichs?	E. En op de eerste dag der ongezuurde broden, als men het Pascha-lam slachtte, spraken zijn discipelen tot hem: K. Waar wilt gij, dat wij heengaan, en bereiden, dat gij het Pascha-lam eet? E. En hij zond zijner discipelen twee, en sprak tot hen: J. Gaat heen in de stad, en er zal u een mens ontmoeten, die draagt een kruik met water, volgt hem na. En waar hij ingaat, zegt tot de huisheer: De Meester laat u zeggen: Waar is de eetzaal, waarin ik het Pascha-lam ete met mijn discipelen? En hij zal u wijzen een grote opperzaal, die ingericht en gereed is; aldaar bereidt voor ons. E. En de discipelen gingen uit, en kwamen in de stad, en vonden het, gelijk hij hun gezeigd had, en bereidden het Pascha-lam. En des avonds kwam hij met de twaalven. En als zij aan de diszaten en aten, sprak Jezus: J. Voorwaar, ik zeg u: een onder u, die met mij eet, zal mij verraden. E. En zij werden treurig, en zeiden tot hem, de een na de ander: K. Ben ik het? Ben ik het? E. En de andere: K. Ben ik het?
⁷ Choral Ich, ich und meine Sünden, Die sich, wie Körnlein, finden, Des Sandes an dem Meer, Die haben dir erreget, Das Elend, das dich schläget, Und das betrübte Marter-Heer.	Krl Ik! Ja, ik: al mijn zonden, Die talrijk zijn bevonden Als korrels zand aan zee, Zij noopten u te dragen Die felle, wrede slagen, Uw eind'loos folterwee.
⁸ Evang. Er antwoordete, und sprach zu ihnen: JESUS Einer aus den Zwölfen, der mit mir in die Schüssel tauchet. Zwar, des Menschen Sohn gehet hin, wie von Ihm geschrieben stehet. Wehe aber dem Menschen! durch welchen des Menschen Sohn verrathen wird; es wäre demselben Menschen besser, daß er nie geboren wäre. Evang. Und indem sie aßen, nahm JEsus das Brodt, dankete und brachs, und gabs ihnen und sprach: JESUS Nehmet, esset, das ist mein Leib. Evang. Und nahm den Kelch, und danket, und gab ihnen den, und sie truncken alle daraus. Und Er sprach zu ihnen: JESUS Das ist mein Blut des neuen Testaments, das für viele vergossen wird. Warlich, ich sage euch, daß ich hinfort nicht trincken werde vom Gewächse des Weinstocks, bis auf den Tag, da Ichs neu trincke in dem Reiche Gottes.	E. Hij antwoordde en sprak tot hen: J. Een uit de twaalven, die met mij in de schotel indoopt. Zeker, des menschen Zoon gaat heen, gelijk van hem geschreven staat; wee echter dien mens, door welke des menschen Zoon verraden wordt! Het ware dien mens beter, dat hij nooit geboren ware. E. En terwijl zij aten, nam Jezus het brood, dankte, en brak het, en gaf het hun en sprak: J. Neemt, eet, dat is mijn lichaam. E. En hij nam de kelk, en dankte, en gaf hun die; en zij dronken allen daaruit. En hij sprak tot hen: J. Dat is mijn bloed, des Nieuwen Testaments, dat voor velen vergoten wordt. Voorwaar, ik zeg u, dat ik van nu aan niet drinken zal van het gewas des wijnstoks, tot op die dag, wanneer ik het nieuw zal drinken in het Rijk Gods.

⁹ Aria Mein Heyland, dich vergeß ich nicht! Ich habe dich in mich verschlossen, Und deinen Leib und Blut genossen, Und meinen Trost auf dich gericht'. Mein Heyland, dich vergeß ich nicht!	Aria Mijn Heiland, u verzaak ik niet. Ik heb u in mijn hart gesloten, Uw lichaam en uw bloed genoten, Op u gehoopt in 't felst verdriet. Mijn Heiland, u verzaak ik niet.
¹⁰ Evang. Und da sie den Lob-Gesang gesprochen hatten, giengen sie hinaus an den Oel-Berg. Und Jesus sprach zu ihnen: JESUS Ihr werdet euch in dieser Nacht alle an mir ärgern. Denn es stehet geschrieben: Ich werde den Hirten schlagen, und die Schaafe werden sich zerstreuen. Aber nachdem ich auferstehe, will ich für euch hingehen in Galiläam.	E. En als zij de lofzang gesproken hadden, giengen zij uit naar den Olijfberg. En Jezus sprak tot hen: J. Gij zult in deze nacht allen aan mij aanstoot nemen. Want er staat geschreven: Ik zal de Herder slaan, en de schapen zullen zich verspreiden. Maar nadat ik zal opgestaan zijn, zal ik voor u heengaan naar Galilea.
¹¹ Choral Wach auf, o Mensch,vom Sünden-Schlaf, Ermuntre dich, verlohnes Schaaf, Und beßre bald dein Leben, Wach auf, es ist doch hohe Zeit, Es kömmt heran die Ewigkeit, Dir deinen Lohn zu geben, Vielleicht ist heut der letzte Tag, Wer weiß noch, wie man sterben mag.	Krl Ontwaak, o mens, uit zondenslaap! O, sluimer niet, verloren schaap, En beter dra uw leven! Ontwaak, het is de hoogste tijd: Nu nadert u de eeuwigheid Om u het loon te geven. Wellicht zal dit uw sterfdag zijn. Wie weet hoe men voor God verschijn'?
¹² Evang. Petrus aber sagte zu Ihm: Petrus Und wenn sie sich alle ärgerten, so wollt ich doch mich nicht ärgern. Evang. Und JEsus sprach zu ihm: Jesus Warlich, ich sage dir: Heute in dieser Nacht, ehe denn der Hahn zweymahl krähet, wirst du mich drey-mahl verleugnen. Evang. Er redet aber noch weiter: Petrus Ja, wenn ich mit dir sterben müßte, wollt ich dich nicht verleugnen.	E. Petrus echter zeide tot hem: Petrus En als zij allen aanstoot namen, zo zoude ik nochtans niet aanstoot nemen. E. En Jezus sprak tot hem: J. Voorwaar, Ik zeg u, heden in deze nacht, eer dan de haan tweemaal gekraaid zal hebben, zult gij mij driemaal verloochenen. E. Hij zeide echter nog te meer: P. Ja, als ik met u sterven moeste, zou ik u niet verloochenen.
¹³ Aria Ich lasse dich, mein Jesu, nicht, Wo du verdirbst, will ich verderben. Durch Creutz und Schmach Folg ich dir nach Und wo du stirbst, da will ich sterben.	Aria U, Jezus, laat ik nimmer los. Ik wil naast u het leven derven. Trots kruis en smaad Ga 'k waar gij gaat, En waar gij sterft, daar wil ik sterven.
¹⁴ Evang. Desselbigen gleichen sagten sie alle. Und sie kamen zu dem Hofe, mit Nahmen Gethsemane, und Er sprach zu seinen Jüngern: JESUS Setzet euch hie, bis ich hingehge und bete. Evang. Und nahm zu sich Petrum und Jacobum und Johannem, und fieng an zu zittern und zu sagen, und sprach zu ihnen: JESUS Meine Seele ist betrübet bis an den Todt, enthaltet euch hie und wachet.	E. En insgelijks zeiden zij ook allen. En zij kwamen aan de hof genaamd Gethsemane, en hij sprak tot zijn discipelen: J. Zet u hier, totdat ik ginds gebeden zal hebben. E. En hij nam met zich Petrus, en Jakobus, en Johannes, en ving aan te sidderen en te versagen, en sprak tot hen: J. Mijn ziel is bedroefd tot aan de dood; vertoeft hier en waakt.
¹⁵ Choral Betrübtes Herz, sey wohl gemuth, Thu nicht so gar verzagen, Es wird noch alles werden gut, All dein Creutz, Noth und Plagen Wird sich in lauter Frölichkeit Verwandeln in gar kurtzer Zeit, Das wirst du wohl erfahren.	Krl Verslagen hart, wees welgemoed, wil niet zo zeer versagen! Eens zal nog alles worden goed. Uw nood aan 't kruis, uw plagen, 't Zal zijn verkeerd in vrolijkheid In wonderbaarlijk korte tijd. Gewis zult gij 't ervaren.

27	Viel aber gaben falsche Zeugnisse wider Ihn, aber ihr Zeugniß stimmte nicht überein. Und etliche stunden auf, und gaben falsche Zeugnisse wider Ihn und sprachen: Wir haben gehört, daß Er sagte: Ich will den Tempel, der mit Händen gemacht ist, abbrechen, und in dreien Tagen einen andern bauen, der nicht mit Händen gemacht ist. Aber ihr Zeugniß stimmte noch nicht überein.	Velen echter gaven valse getuigenissen tegen hem, maar hun getuigenis stemde niet overeen. En ettelijken stonden op en gaven valse getuigenissen tegen hem en spraken: Wij hebben gehoord dat hij zeide: Ik zal de tempel, die met handen gemaakt is, afbreken, en in drie dagen een andere bouwen, die niet met handen gemaakt is. Maar hun getuigenis stemde nog niet overeen.
28	Choral Was Menschen Kraft und Witz an fäh Soll uns billig nicht schrecken, Er sitzt an der höchsten Stät, Er wird ihren Rath aufdecken. Wenn sies aufs klügste greifen an, So geht doch Gott eine andre Bahn, Es steht in seinen Händen.	Krl Wat macht en list een mens aanvat, Mag ons met vrees niet vullen. 't Is God die 't al beschikt, zodat Hij hun plan zal onthullen. Hoe listig men ook samenspann', De Heer volvoert zijn godd'lijk plan. 't Is alles in zijn handen.
29	Evang. Und der Hohepriester stund auf unter sie, und fragte Jesum, und sprach: Pontifex Antwortest du nichts zu dem, das diese wider dich zeugen? Evang. Er aber schwieg stille und antwortete nichts.	E. En de hogepriester stond op temidden van hen en vroegde Jezus en sprak: Hogepriester. Antwoordt gij niets op dat, wat dezen tegen u getuigen? E. Maar hij zweeg stil, en antwoordde niets.
30	Choral Befiehl du deine Wege, Und was dein Hertz kränckt, Der allertreusten Pflege Des, der den Himmel lenckt, Der Wolcken, Luft und Winden Giebt Wege, Lauf und Bahn, Der wird auch Wege finden, Da dein Fuß gehen kan.	Krl Vertrouw uws levens wegen, En wat uw hart bezeert, Hem toe die, u genegen, De wereld trouw regeert. Die wolken, lucht en winden Wijst spoor en loop en baan, Zal zeker wegen vinden Waarlangs uw voet kan gaan.
31	Evang. Da fragte Ihn der Hohepriester abermahl und sprach zu Ihm: Pont. Bist du Christus, der Sohn des Hochgelobten? Evang. Jesus aber sprach: JESUS Ich bins. Und ihr werdet sehen des Menschen Sohn sitzen zur rechten Hand der Krafft, und kommen mit des Himmels Wolcken. Evang. Da zerriß der Hohepriester seinen Rock, und sprach: Pont. Was dürffen wir weiter Zeugen? Ihr habt gehört die Gottes-Lästerung. Was düncket euch? Evang. Sie aber verdammeten Ihn alle, daß Er des Todtes schuldig wäre. Da fiengen an etliche Ihn zu verspeyen, und zu verdecken sein Angesicht, und mit Fäusten zu schlagen, und zu Ihm zu sagen: Chorus Weissage uns. Evang. Und die Knechte schlugen Ihn ins Angesicht.	E. Toen vroegde hem de hogepriester wederom en sprak tot hem: Ho. Zijt gij Christus, de Zoon des Allerhoogsten? E. Jezus dan sprak: J. Ik ben het. En gijlieden zult zien des menschen Zoon zitten ter rechter hand der kracht, en komen met des hemels wolken. E. Toen reet de hogepriester zijn kleed open, en sprak: Ho. Wat behoeven wij meer getuigen? Gij hebt gehoord de godslastering; wat dunkt ulieden? E. Zij dan veroordeelden hem allen, dat hij des doods schuldig ware. Toen vingen sommigen aan hem te bespuwen, en te bedekken zijn aangezicht en met vuisten te slaan, en tot hem te zeggen: K. Profeteer ons! E. En de dienaars sloegen hem in het aangezicht.

32	Choral Du edles Angesichte, Vor dem sonst schrickt und scheut Das große Welt-Gerichte, Wie bist du so verspeyt? Wie bist du so erbleichet, Wer hat dein Augen-Licht, Dem sonst kein Licht mehr gleichet, So schrecklich zugericht?	Krl Gelaat van Gods gedachten, Tot heden bang geschuwd Door 't heir van hemelmachten, Hoe zijt gij nu bespuwd! Hoe hebt g' uw kleur verloren! Ach, op dit aangezicht, Zo schitterend tevoren, Is beulswerk aangericht.
33	Evang. Und Petrus war darnieden im Pallast, da kam des Hohenpriesters Mägde eine; und da sie sahe Petrum sich wärmen, schauete sie ihn an, und sprach: Ancilla Und du warest auch mit dem Jesu von Nazareth. Evang. Er leugnete aber, und sprach: Petrus Ich kenne Ihn nicht, weiß auch nicht was du sagest. Evang. Und er gieng hinaus in den Vorhoff; und der Hahn krähete. Und die Magd sahe ihn, und hub abermahl an zu sagen denen, die dabey stunden: Ancilla Dieser ist der einer. Evang. Und er leugnete abermahl. Und nach einer kleinen Weile sprachen abermahl zu Petro, die dabey stunden: Chorus Warlich, du bist der einer, denn du bist ein Galiläer, und deine Sprache lautet gleich also. Evang. Er aber fieng an sich zu verfluchen und zu schwören: Petrus Ich kenne des Menschen nicht, von dem ihr saget. Evang. Und der Hahn krähete zum andern mahl. Da gedachte Petrus an das Wort, das JEus zu ihm sagete: Ehe der Hahn zweymahl krähet, wirst du mich dreymahl verleugnen. Und er hub an zu weinen.	E. En Petrus was beneden in het paleis. Toen kwam een van de dienstmaagden des hogepriesters; en als zij zag Petrus zich warmen, zag zij hem aan en sprak: Dienares En gij waart ook met die Jezus van Nazareth. E. Hij loochende echter, en sprak: Petrus Ik ken hem niet, weet ook niet wat gij zegt. E. En hij ging uit in de voorhof, en de haan kraaide. En de dienstmaagd zag hem, en hief wederom aan te zeggen tot degenen die daarbij stonden: Di. Deze is hunner een. E. En hij loochende andermaal. En na een korte wijle spraken andermaal tot Petrus zij die daarbij stonden: K. Waarlijk, gij zijt hunner een; want gij zijt een Galileër, en uw spraak klinkt gelijk also. E. Hij echter begon zich te vervloeken en te zweren: Pe. Ik ken de mens niet, van wie gij spreekt. E. En de haan kraaide ten anderen male. Toen gedacht Petrus aan het woord dat Jezus tot hem gezegd had: Eer de haan tweemaal kraait, zult gij Mij driemaal verloochen. En hij hief aan te wenen.
34	Choral HErr, ich habe mißgehandelt, Ja mich drückt der Sünden Last, Ich bin nicht den Weg gewandelt, Den du mit gezeigt hast. Und nun will ich mich aus Schrecken, Herr, vor deinen Zorn verstecken.	Krl Heer, ik heb verkeerd gehandeld, Ben met zware schuld behept. Ik heb niet de weg bewandeld Die gij mij gewezen hebt. Om uw toorn, die mij benauwde, Wil ik mij verborgen houden.
35	Evang. Und bald am Morgen hielten die Hohenpriester einen Rath mit den Aeltesten und Schriftgelehrten, darzu der gantze Rath, und bunden Jesum, und führeten Ihn hin, und überantworteten Ihn Pilato. Und Pilatus fragete Ihn: Pilatus Bist du ein König der Jüden? Evang. Er antwortete aber, und sprach zu ihm: JESUS Du sagsts.	E. En vroeg des morgens hielden de overpriesters een raad, met de oudsten en schriftgeleerden, met hen de ganse raad, en bonden Jezus, en voerden hem heen, en overgaven hem Pilatus. En Pilatus vroegde hem: Pilatus Zijt Gij een Koning der Joden? E. Hij dan antwoordde, en sprak tot hem: J. Gij zegt het.

35	Evang. Und die Hohenpriester beschuldigten Ihn hart. Pilatus aber fragete Ihn abermahl, und sprach: Pilatus Antworttest du nichts? Siehe, wie hart sie dich verklagen. Evang. Jesus aber antwortete nichts mehr, also, daß sich auch Pilatus darüber verwunderte.	E. En de overpriesters beschuldigden hem hard. Pilatus echter vraagde hem andermaal, en sprach: Pi. Antwoordt gij niets? Zie, hoe hard zij u aantijgen! E. Jezus echter antwoordde niets meer, also, dat zich ook Pilatus daarover verwonderde.
36	Aria Will ich doch gar gerne schweigen, Böse Welt, verfolge mich: Aber Du, mein lieber GOtt, Siehest meiner Feinde Spott, Du wirst auch mein Unschuld zeigen.	Aria 'k Wil me zwiigend graag verschonen. Wereld, hoon en kwel me maar! Maar gij, o mijn lieve God, Zult ondanks des vijands spot Hem mijn onschuld nochtans tonen.
37	Evang. Er pflēgete aber ihnen auf das Oster-Fest einen Gefangenen loß zu geben, welchen sie begehrtē. Es war aber einer, genannt Barrabas, gefangen mit den Aufrührischen, die im Aufruhr einen Mord begangen hatten. Und das Volck gieng hinauf, und bat, daß er thätē, wie er pflēgete. Pilatus aber antwortete ihnen: Pilatus Wollet ihr, daß ich euch den König der Juden los gebe? Evang. Denn er wußte, daß Ihn die Hohenpriester aus Neid überantwortet hatten. Aber die Hohenpriester reizeten das Volk, daß er ihnen viel lieber den Barrabam los gäbe. Pilatus aber antwortete wiederum und sprach zu ihnen: Pilatus Was wollet ihr denn, daß ich thue dem, den ihr beschuldiget, Er sey ein König der Juden? Evang. Sie schryen abermahl: Chorus Creutzige Ihn. Evang. Pilatus aber sprach zu ihnen: Pilatus Was hat Er denn übel's gethan? Evang. Aber sie schryen noch vielmehr: Chorus Creutzige Ihn.	E. Hij placht echter hun op het Pesach-feest een gevangene los te laten, wien zij ook begeerden. Er was dan een, genaamd Barabbas, gevangen met de oproerigen, die in het oproer een moord begaan hadden. En de schare drong aan, en vroeg dat hij dede gelijk hij te doen placht. Pilatus echter antwoordde hun: Pi. Wilt gij, dat ik u de Koning der Joden loslate? E. Want hij wist, dat hem de overpriesters uit nijd overgeleverd hadden. Maar de overpriesters bewogen de schare, dat hij hun veel liever Barabbas losliete. Pilatus dan antwoordde wederom en sprach tot hen: Pi. Wat wilt gij dan, dat ik doe aan hem, die gij beschuldigt een Koning der Joden te zijn? E. Zij schreeuwden andermaal: K. Kruisig hem. E. Pilatus echter sprach tot hen: Pi. Wat heeft hij dan kwaads gedaan? E. Maar zij schreeuwden nog veel meer: K. Kruisig hem.
38	Aria Angenehmes Mord-Geschrey, Jesus soll am Creutze sterben, Nur damit ich vom Verderben Der verdammtē Seelen frey. Und damit mir Creutz und Leyden Sanfte zu ertragen sey. Angenehmes Mord-Geschrey!	Aria Roep om moord: geschenk voor mij. Aan het kruis moet Jezus sterven Opdat ik het leven erve, Van de doem der ziele vrij, En opdat mij kruis en lijden Mildelijk te dragen zij. Roep om moord: geschenk voor mij.
39	Evang. Pilatus aber gedachte dem Volck genug zu thun, und gab ihnen Barrabam loß; und überantwortete ihnen Jesus, daß Er gegeißelt und gecreutziget würde. Die Kriegs-Knechte aber führten Ihn hinein in das Richt-Hauß, und riefen zusammen die gantze Schaar; und zogen Ihm einen Purpur an, und flochten eine Dornen-Crone, und setzten sie Ihm auf. Und fingen an, Ihn zu grüßen. Chorus Gegrüßet seyst du, der Juden König. Evang. Und schlugen Ihm das Haupt mit dem Rohr, und verspeyeten Ihn, und fielen auf die Knie, und beteten Ihn an.	E. Pilatus nu beraamde der schare genoeg te doen en gaf hun Barabbas vrij, en leverde hun Jezus over, dat Hij gegeseld en gekruist wierd. De krijgsknechten dan voerden hem binnen in het rechthuis, en riepen tesamen de ganse benede en trokken hem een purperkleed aan, en vlochten een doornenkroon en zetten hem die op. En vingen aan hem te groeten: K. Wees gegroet, gij Koning der Joden! E. En sloegen hem op het hoofd met een riet, en bespogen hem, en vielen op de knieën, en aanbaden hem.

40	Choral Man hat dich sehr hart verhöhnet, Dich mit grossem Schimpf belegt, Und mit Dornen gar gecrönet: Was hat dich darzu bewegt? Daß du möchtest mich ergötzen Mir die Ehren-Cron aufsetzen. Tausend, tausend mahl sey dir, Liebster Jesus, Danck dafür!	Krl 'k Weet hoe men u tergend hoonde En beschimppte, wreed en grof, Ja, met scherpe doornen kroonde! Wat bewoog u daartoe toch? 't Was uw wil, die, goedertieren, Mij met d' erekroon wou sieren. Duizend-, duizendvoudig dank Daarvoor, Jezus, levenslang.
41	Evang. Und da sie Ihn verspottet hatten, zogen sie Ihm den Purpur aus, und zogen Ihm seine eigene Kleider an, und führten Ihn aus, daß sie Ihn creutzigten. Und zwungen einen, der fürüber gieng, mit Nahmen Simon, von Cyrene, der vom Felde kam, (der ein Vater war Alexandri und Ruffi,) daß er Ihm das Creutz trüge. Und sie brachten Ihn an die Stätte Golgotha, das ist verdollmetschet, Schedelstätt. Und sie gaben Ihm Myrrhen im Wein zu trincken, und Er nahms nicht zu sich. Und da sie Ihn gecreutziget hatten, theilten sie seine Kleider, und wurffen das Looß drum, welcher was überkäme.	E. En als zij hem bespot hadden, trokken zij hem het purperkleed uit, en trokken hem zijn eigen klederen aan, en voerden hem uit, om hem te kruisigen. En dwongen iemand, die voorbij ging, genaamd Simon, van Cyrene, die van het veld kwam, de vader van Alexander en Rufus, dat hij hem het kruis droege. En zij brachten hem aan de plaats Golgotha, dat is, vertolkt, Schedelplaats. En zij gaven hem myrrhe in wijn te drinken, en hij nam het niet tot zich. En als zij hem gekruisigd hadden, deelden zij zijn klederen, en wierpen het lot daarover, wie wat bekomen zoude.
42	Choral Das Wort sie sollen lassen stahn, Und kein'n Danck darzu haben. Er ist bey uns wohl auf dem Plan, Mit seinem Geist und Gaben, Nehmen sie uns den Leib, Guth, Ehr, Kind und Weib, Laß fahren dahin, Sie haben kein Gewinn, Das Reich Gottes muß uns bleiben.	Krl Beloften Gods tast niemand aan! Hij zal z' altoos handhaven! Hijzelf blijft steeds rondom ons staan Met al zijn geestesgaven. Neemt men ons alles af, Delft ons zelfs het graf - Al wat dan geschiedt, Het baat hun zeker niet: God doet ons zegevieren.
43	Evang. Und es war um die dritte Stunde, da sie Ihn creutzigten. Und es war oben über Ihn geschrieben, was man Ihm Schuld gab, nemlich ein König der Juden. Und sie creutzigten mit Ihm zween Mörder, einen zu seiner Rechten, und einen zur Lincken. Da ward die Schrift erfüllet, die da saget: Er ist unter die Übelthäter gerechnet. Und die vorüber giengen, lästerten Ihn, und schüttelten ihre Häupter, und sprachen: Chorus Pfuyc dich, wie fein zerbrichst du den Tempel und bauest ihn in dreyen Tagen. Hilff dir selber, und steig herab vom Creutze. Evang. Desselbigen gleichen die Hohenpriester verspotteten Ihn unter einander, samt den Schriftgelehrten, und sprachen: Chorus Er hat andern geholfen, und kan ihm selber nicht helffen. Ist er Christus und König von Israel, so steige Er nun vom Creutze, daß wir sehen und glauben.	E. En het was omtrent de derde ure, als zij hem kruisigden. En er was hoog boven hem geschreven wat schuld men hem gaf, namelijk Koning der Joden. En zij kruisigden met hem twee moordenaars, een aan zijn rechter-, en een aan zijn linker zijde. Toen werd de Schrift vervuld, die daar zegt: Hij is onder de boosdoeners gerekend. En die voorbijgingen, lasterden hem, en schudden hun hoofden, en spraken: K. Ha gij, hoe fraai verbreekt gij de tempel, en bouwt hem in drie dagen. Help uzelve, en daal af van het kruis. E. Desgelijks de overpriesters bespotten hem onder elkander, met de Schriftgeleerden, en spraken: K. Hij heeft anderen gered en kan zichzelf niet redden. Is hij Christus en Koning van Israël, zo kome hij nu van het kruis, opdat wij zien en geloven.

43	Evang. Und die mit Ihm gecreutziget waren, schmäheten Ihn auch. Und nach der sechsten Stunde ward eine Finsterniß über das ganze Land, biß um die neundte Stunde. Und um die neundte Stunde rief JEsus laut und sprach: JESUS Eli, Eli, lama asabthani. Evang. Das ist verdolmetschet: Mein GÖtt, mein GÖtt, warum hast du mich verlassen?	E. En die met hem gekruisigd waren, smaadden hem ook. En na de zesde ure werd een duisternis over het ganse land, tot om de negende ure. En om de negende ure riep Jezus luid en sprach: J. Eloi, Eloi, lama asabthani. E. Dat is vertolkt: Mijn God, Mijn God, waarom hebt Gij Mij verlaten?
44	Chorus Keinen hat GÖtt verlassen, Der Ihm vertraut allzeit. Ob ihn gleich schon viel hassen, Geschicht ihm doch kein Leyd. GÖtt will die Seinen schützen, Zuletzt erheben hoch, Und geben was ihm nützet, Hier zeitlich und auch dort.	K. God heeft geen mens verlaten Die op Hem bouwt altijd. Hoevelen hem ook haten, Hij is van druk bevrijd. God zal de zijnen hoeden, Verheffen mettertijd, Met alle nooddruft voeden In tijd en eeuwigheid.
45	Evang. Und etliche, die dabey stunden, da sie das höreten, sprachen sie: Chorus Siehe, er ruffet den Elias. Evang. Da lief einer, und füllete einen Schwamm mit Eßig, und steckete ihn auf ein Rohr, und tränckete ihn, und sprach: Miles Halt, lasset sehen, ob Elias komme, und Ihn herab nehme. Evang. Aber JEsus schrye laut und verschied.	E. En sommigen die daarbij stonden, als zij dit hoorden, spraken zij: K. Zie, hij roept Elias. E. Dan liep iemand, en vulde een spons met edik, en stak die op een riet, en drenkte hem, en sprach: Krijgsknecht Houdt in, laat zien of Elias kome, en hem afneme. E. Maar Jezus schreeuwde luid en verstierf.
46	Aria Welt und Himmel, nehmt zu Ohren, JEsus schreyet über laut. Allen Sündern sagt Er an, Daß Er nun genug gethan, Daß das Eden aufgebaut, Welches wir zuvor verlohren.	Aria Aard' en hemel, neemt ter ore Jezus' schreeuw, die luide meldt 't zondig menselijk geslacht: Hun verlossing is volbracht En het Paradijs hersteld, Dat door ons eens ging verloren.
	Choral JEsu, deine Passion Ist mir lauter Freude, Deine Wunden, Cron und Hohn, Meiner Hertzens Weide. Meine Seel auf Rosen geht, Wenn ich dran gedencke, In dem Himmel eine Stätt, Mir deßwegen schencke!	Krl Jezus, wat gij ondergaat Kan mij slechts verheugen. Want uw wonden, kroon en smaad Zijn mijn hoogste vreugde. Ja, mijn ziel wordt zo sereen Door daaraan te denken. Ga ik uit dit leven heen, Wil mij tot u wenken.
47	Evang. Und der Vorhang im Tempel zerriß in zwey Stück, von oben an biß unten aus. Der Hauptmann aber, der dabey stund, gegen Ihm über, und sahe, daß Er mit solchem Geschrey verschied, sprach er: Centurio Warlich, dieser Mensch ist GÖttes Sohn gewesen. Evang. Und es waren auch Weiber da, die von ferne solches schaueten, unter welchen war Maria Magdalena, und Maria des kleinen Jacobs und Joses Mutter, und Salome; Die Ihm auch nachgefolget, da Er in Galiläa war, und gedienet hatten; und viele andere, die mit Ihm hinauf gen Jerusaleem gegangen waren.	E. En het voorhangsel in de tempel reet stuk, in twee delen, van boven aan tot beneden toe. De hoofdman dan, die daarbij stond, tegenover hem, en zag, dat hij met zulk een schreeuw verstierf, sprach hij: Hoofdman Waarlijk, deze mens is Gods Zoon geweest. E. En er waren ook vrouwen bij, die van verre zulks aanschouwden, onder welke was Maria Magdalena, en Maria de moeder van Jakobus de kleine en van Joses, en Salome; die hem ook gevolgd waren toen hij in Galilea was, en hem gediend hadden; en vele andere vrouwen, die met hem naar Jeruzalem opgegaan waren.

	folget, da Er in Galiläa war, und gedienet hatten; und viele andere, die mit Ihm hinauf gen Jerusaleem gegangen waren. Und am Abend, dieweil es der Rüst-Tag war, welcher ist der Vor-Sabbath, kam Joseph von Arimathea, ein ehrbarer Raths-Herr, welcher auch auf das Reich Gottes wartete, der wagts und gieng hinein zu Pilato, und bath um den Leichnam Jesu. Pilatus aber verwunderte sich, daß er schon todt war, und rieß den Hauptmann, und fragete ihn, ob er längst gestorben wäre? Und als ers erkundet von dem Hauptmann, gab er Joseph den Leichnam.	volgd waren toen hij in Galilea was, en hem gediend hadden; en vele andere vrouwen, die met hem naar Jeruzalem opgegaan waren. En des avonds, dewijl het de voorbereidingsdag was, welke is de voorsabbat, kwam Jozef van Arimathea, een oprechte raadsheer, die ook zelf het Rijk Gods verbeidde, die waagde het en ging in tot Pilatus, en vroeg om het lichaam van Jezus. Pilatus dan verwonderde zich, dat hij al rede dood was, en riep de hoofdman tot zich, en vraagde hem, of hij allang gestorven ware. En als hij het vernomen had van de hoofdman, gaf hij Jozef het lichaam.
48	Choral O JESU, du, Mein Hülf und Ruh, Ich bitte dich mit Thränen, Hilf, daß ich mich biß ins Grab Nach dir möge sehnen.	Krl O Jezus, gij Zijt 't al voor mij. Wil op mijn tranen achten: Geef dat ik zelfs in mijn graf Naar u moge smachten.
49	Evang. Und er kaufte ein Leinwand, und nahm Ihn ab, und wickelte Ihn in die Leinwand, und legte Ihn in ein Grab, das war in einen Fels gehauen, und wälzete einen Stein vor des Grabes Thür. Aber Maria Magdalena, und Maria Joses schaueten zu, wo er hin geleget ward.	E. En hij kocht een fijn lijnwaad, en nam hem af, en wikkelde hem in dat lijnwaad, en leide hem in een graf, dat was in een steenrots gehouwen; en wentelde een steen voor de deur des grafs. En Maria Magdalena, en Maria Joses' moeder aanschouwden, waarheen hij gelegd werd.
50	Chorus Bey deinem Grab- und Leichen-Stein, Will ich mich stets, mein JEsu, weyden, Und über dein verdienstlich Leyden, Von Hertzen froh und danckbar sein. Schau, diese Grab-Schrift solt du haben, Mein Leben kömmt aus deinem Todt, Hier hab ich meine Sünden-Noth Und JEsu selbst in mich begraben.	Krl Jezus, uw graf, die zware steen, Zal mij gedurig blijdschap geven. 'k Ben door uw leed van leed ontheven, Diepdankbaar, blij met u alleen. Zie, op uw graf zal ik boekstaven: Mijn leven bloeit op uit uw dood. Hier ligt mijn zondigheid, mijn nood, Ja Jezus zelf in mij begraven.

Jan Jansz de Stomme. De evangelist Marcus

Ook zo genoten van
dit prachtige concert?

Dan is het nu tijd om thuis na te
genieten met een goed glas wijn.

Deze 'Schnitgerwijn' is te koop in de pauze en na
afloop van dit concert.

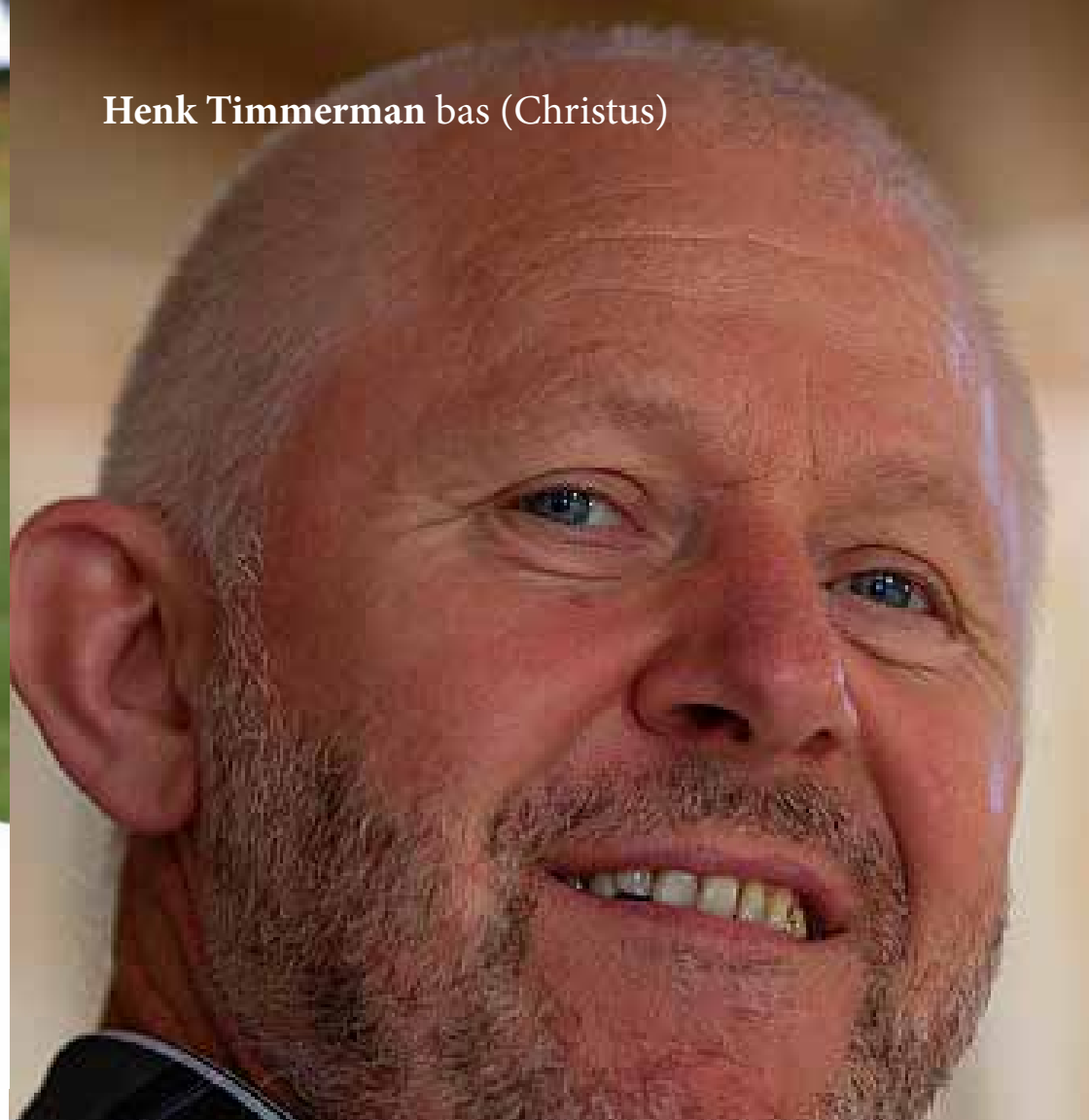

Robert Buckland tenor (Evangelist)

Robert Buckland begon zijn muzikale scholing als koorzanger bij de Regensburger Domspatzen. Hij rondde zijn studie zang aan het Koninklijk Conservatorium te Den Haag, waar hij bij Barbara Peason en Diano Forlano studeerde, met onderscheiding af. Aan datzelfde conservatorium volgde hij lessen Oude Muziek van Peter Kooij, Michael Chance, Marius van Altena en Jill Feldman. In het seizoen 2008/09 was Robert lid van de 'Operastudio Nederland'. Al tijdens zijn zangstudie trad Robert regelmatig op met topensembles zoals het Huelgas Ensemble, het Collegium Vocale Gent en de Nederlandse Bachvereniging. Hij is verder verbonden aan het solistenensemble Vox Luminis. Als solist vertolkt Robert regelmatig zowel de evangelistenrol als aria's uit J.S. Bachs Passies en het Weihnachts-

oratorium. Ook soleerde hij in oratoria van onder anderen Mendelssohn, Keiser, Stradella, Monteverdi en Telemann, was hij solist in verschillende missen van Haydn, Schubert, Carissimi en Mozart; in cantates van de verschillende leden van de Bach-familie, en van Fasch, Telemann en Händel. In diverse opera's vertolkte hij rollen zoals in Acis and Galathea (Acis), Siroe (Arasse) en Lotario (Berengario) van Händel, Dido en Aeneas (Aeneas), King Arthur en The Fairy Queen (Phoebus, Autumn) van Purcell en Haydns Philemon und Baucis (Philemon). Hij werkte samen met orkesten als het Concerto Köln, Les Muffattis, Combattimento Consort Amsterdam en Les Agréments, en met dirigenten als Frieder Bernius, Jos van Veldhoven, Jan Willem de Vriend, Guy van Waas, Peter van Heyghen en Joshua Rifkin.

Henk Timmerman bas (Christus)

De bas-bariton Henk Timmerman is al vanaf zijn kinderjaren actief in de zangwereld. In het Sallands Bachkoor onder leiding van Klaziene van der Vinne kwam hij in aanraking met de wereld van de klassieke koormuziek. Na een aantal jaren ontstond de behoefte om zijn stem te scholen, waarna hij privé-zanglessen ging nemen. Sinds 2001 volgt hij lessen bij Luuk Tuinder. Hij treedt regelmatig op als solist en op zijn repertoire staan inmiddels verschillende grote werken, waaronder oratoria van Händel, cantates en

passies van Bach, de Petit Messe Solenne van Rossini, Ein Deutsches Requiem van Brahms en de Requiems van Fauré en Mozart. Ook nam hij deel aan diverse koorprojecten met onder andere het Roder Jongenskoor en The Gents, Capella Frisiae, het Holland Boys Choir en Musa. Momenteel is hij vast verbonden aan kamerkoor Dualis en het kleinkoor van het Luthers Bach Ensemble. In het dagelijks leven is hij werkzaam bij het Universitair Medisch Centrum te Groningen.

A close-up portrait of Anna Kellnhofer, a soprano. She has light brown hair and is looking directly at the camera with a slight smile. The background is dark and out of focus.

Anna Kellnhofer sopraan

Als musicus is Anna Kellnhofer vooral actief op het terrein van de muziek van de middeleeuwen, de renaissance en de barok. Met ensembles als amarcord, Cantus Thuringia & Capella, de Capella Reial de Catalunya, Il Gene Barocco, het Ensemble all'improvviso, het Luscinia Quartet en de Lautten Compagny Berlin trad zij in heel Europa op, zoals op het Wittenberger Renaissance Musikfestival, de MDR-Musiksommer en de festivals Musica Sacra Maastricht en Oude Muziek in Utrecht.

Sinds 2008 houdt de sopraan zich bezig met toneel en de historische aspecten van de bewegingsleer, toen zij haar operadebuut maakte in Dido en Aeneas van Purcell onder de regie van Margit Legler bij de Händelfestspielen in Halle. Daarna volgden producties met Sigrid T'Hooft en Nils Niemann. Sinds 2012 was zij te zien in het

Liebhavertheater Schloss Kochberg in de titelrol van het Singspiel Erwin und Elmire van Amalia van Brunswijk-Wolfenbüttel, net als in 2014-2015 als Vesperta in Telemanns Pimpinone en in 2016-2017 in Molières toneelstuk De Mensenhater.

Anna Kellnhofer was aanvankelijk lid van de Bayerische Singakademie, waar ze werd begeleid door Tanja d'Althann, en startte vervolgens haar opleiding voor zang en muziektheater bij Siegfried Gohritz aan de Hochschule für Musik in Weimar. Bovendien studeerde zij aan het Conservatorio in Verona barokzang bij Cristina Miatello. Cursussen en verdere studie volgden bij de King's Singers. Christopher Hogwood, Bernhard Klapprott, Myrian Eichberger, Maurice van Lieshout en Rebecca Stewart vervolmaakten haar zangopleiding, die op dit moment door Gudrun Bär wordt voortgezet.

A close-up portrait of David van Laar, an alto. He has dark hair and is looking slightly to the side with a serious expression. The background is dark and out of focus.

David van Laar altus

Tijdens zijn studie orgel bij Theo Jellema ontdekte de jonge David van Laar zijn altstem en zijn liefde voor zingen. Kort daarop startte hij in 2013 zijn studie zang bij Hanneke de Wit aan het Prins Claus Conservatorium in Groningen, waar hij in 2017 zijn studie zal afronden. Tijdens zijn studie volgde David ook lessen bij Maarten Engeltjes en bij Michael Chance aan het Koninklijk Conservatorium in den Haag, waarvoor hem door het Prins Claus Conservatorium een beurs werd toegekend. Masterclasses ontving hij van onder anderen Nico van der Meel, Marcel Boone, Paul Triepels en Elsina Jansen. Afgelopen december was David altsolist bij het live uitgezonden NPO Radio 4 Kerstcon-

cert onder leiding van Klaas Stok, met het Radio Filharmonisch Orkest en Consensus Vocalis. Als vocaal solist heeft David opgetreden met ensembles en orkesten als het Radio Filharmonisch Orkest, het Orkest van het Oosten, Eik en Linde, The Northern Consort en het Luthers Bach Ensemble. Zo was hij onder meer te horen in de Matthäus- en Johannes-Passion, het Weihnachtsoratorium, het Magnificat en vele cantates van Bach en Vivaldi's Stabat Mater, Gloria, Dixit Dominus en Magnificat. Als organist is hij verbonden aan de Sint Jozefkathedraal in Groningen en speelt hij regelmatig continuo in orkesten zoals Concerto d'Amsterdam.

Leon van Liere tenor

Leon van Liere studeerde klassieke zang bij Frans Huijts aan Codarts, Hogeschool voor de Kunsten te Rotterdam en behaalde daar in 2012 het diploma Master of Music. Na zijn afstuderen werd hij gecoacht door Raymond Modesti, Rudolf Piernay en Brian Maduda. Hij volgde verder lessen en master classes bij onder meer Roberta Alexander, Carolyn Watkinson, Max van Egmond, Vinson Cole, Udo Reinemann, Dennis O'Neill, Alexander Oliver, Marcel Reijans en Rudolf Jansen. Leon werkte als tenorsolist samen met dirigenten als Philip Pickett, Joop Schets, Hans Leenders, Arjan Tien, Ivo Meinen en Lucas Vis en met orkesten als het Residentieorkest, het Promenade Orkest en het Holland Symfonie Orkest. Hij zong in het Concertgebouw in Amsterdam, De Doelen in Rotterdam, Dr. Anton Philipszaal in Den Haag en Musis Sacrum in Arnhem.

Op het gebied van opera werkte Leon met regisseurs als Xander Straat, Javier López Piñon en Jos Groenier en zong de titelrol in *Dido and Aeneas* van Purcell, de rol van Rinuccio in *Gianni Schicchi* van Puccini, Ismaele in *Nabucco* van Verdi, *Il Podestà* in *La Finta Giardiniera* van Mozart en de rol van de zoon in *Less Truth More Telling* van Thierry Tidrow. Hij zong en danste in *Pulcinella* van Stravinsky in een choreografie van Itamar Serussi Sahar. Tijdens het Grachtenfestival 2013 vertolkte hij de rollen van Willem Mons en Nicolaas Witsen in *The Tsar, his wife, her lover and his head* van Monique Krüs. Op hetzelfde festival in 2014 vertolkte hij de rollen van Maximiliaan en Cacambo in een korte Nederlandstalige versie van Leonard Bernsteins *Candide*, geproduceerd door de Nederlandse Reisopera.

David Greco bas

David Greco heeft zich in Australië en Europa een naam verworven op het gebied van oratorium en opera. Hij trad voor het eerst solistisch op tijdens de Australische tournee van Dame Emma Kirkby. Zijn operadebuut maakte hij in Sydney met de rol van Papageno in *Die Zauberflöte* van Mozart en in 2006 zong hij de rol van Périchaud in *La Rondine* van Puccini met het Sydney Symphony Orchestra onder dirigent Gianluigi Gelmetti. Hij zong regelmatig bij het Australische barok-operagezelschap Pinchgut Opera, in onder meer producties van *Dardanus* (Rameau), *David et Jonathan* (Charpentier), *L'Orfeo* (Monteverdi) en *Idomeneo* (Mozart). Hij maakte zijn Italiaanse debuut in het Teatro Comunale di Modena in *Händels Agrippina* met de rol van Pallante. In 2010 maakte hij zijn debuut bij het Festival d'Aix-en-Provence in *Alceste* van Händel, met de rol van Oracle, begeleid door het Freiburger Barockorchester onder Ivor Bolton. In 2009 verhuisde David naar Nederland om op het Koninklijk Conservatorium in Den Haag zijn studie te vervolgen bij Diane Forlano, Peter Kooij en Michael Chance. In Nederland gaf hij concerten met Ton Koopman en het Amsterdam Baroque Orchestra

in verschillende projecten, waaronder een tournee door Italië en Frankrijk met Bachs *Johannespassie* en Monteverdi's *Vesperi della Beata Virgine*. Zijn debuut in het Koninklijk Concertgebouw in Amsterdam maakte hij met een recital van madrigalen van Monteverdi met het Nederlandse ensemble *Le Nuove Musiche*. Hij werkt regelmatig als solist bij veel Nederlandse, Belgische en Duitse ensembles, waaronder het Luthers Bach Ensemble, Het Nieuwe Bach Ensemble, Continuo Rotterdam, de Nieuwe Philharmonie Utrecht en de Nederlandse Bachvereniging. David zong in het koor van Westminster Abbey. Hij trad op tijdens het Glyndebourne Festival in *The Fairy Queen* (Purcell) onder Laurence Cummings en werd uitgenodigd voor een concerttour van de *Messiah* door het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk met The Academy of Ancient Music onder leiding van Richard Egaar. Recente engagements omvatten onder meer het Festival d'Aix-en-Provence met het Freiburg Barockorchester met concerten in Zwitserland, Duitsland en Nederland. Davids eerste Naxosopname verscheen in 2014 met aria's van de Nieuw-Zeelandse componist Jack Body.

A color photograph of a man with dark hair and a beard, wearing a dark suit jacket over a red patterned shirt. He is holding a violin and looking directly at the camera.

Matthew Greco aanvoerder violen

Matthew Greco begon in zijn thuisstad Sydney viool te studeren toen hij twaalf was. Nu woont hij in Den Haag. Zijn liefde voor de barokke en klassieke viool wordt voortdurend gevoed door een reeks aanstellingen bij de beste barokensembles van de wereld. Tijdens zijn studie bij Janet Davies aan het Sydney Conservatorium of Music ontwikkelde hij een sterke band met de barokke en klassieke viool, die hij als beroepsmusicus vanaf zijn negentiende verder ontwikkelde toen hij optrad met vooraanstaande orkesten in Australië, zoals het Australian Brandenburg Orchestra en Pinchgut Opera.

A black and white photograph of a man with a beard, wearing a dark shirt, sitting at a desk and reading sheet music. A desk lamp is visible in the background.

Robert Koolstra continuo/reconstructie

Robert Koolstra studeerde orgel en klavecimbel aan het Noord Nederlands Conservatorium en kreeg daarna een studiebeurs voor zijn postgraduate degree aan de Guildhall School of Music and Drama in London. Hij speelt continuo in diverse ensembles en maakte concertreizen naar Europa, Azië en Amerika. Als solist is hij regelmatig te horen op orgel en klavecimbel. Hij verleende medewerking aan verschillende tv- en radio-opnames. Als artistiek adviseur en continuospeler is hij verbonden aan het koor en barokorkest van het Luthers Bach Ensemble. Onlangs soleerde hij onder de leiding van Ton Koopman met het Luthers Bach Ensemble in het klavecimbelconcert F-dur van J.S. Bach. In 2008-2009 was hij hoofdvakdocent en

hoofd van de afdeling klassiek aan het conservatorium in Chennai (India) op uitnodiging van dubbele Oscarwinnaar A.R. Rahman. Daarna werkte hij als kamermusicus en docent in Montreal (Canada). Hij organiseerde klavecimbelfestivals in Groningen waar hij de afgelopen jaren integraal alle Partita's, de Engelse Suites en het Wohltemperiertes Klavier van J.S. Bach uitvoerde. In het voorjaar van 2017 voert het Luthers Bach Ensemble een nieuwe reconstructie uit van de Markus Passion van Bach (1744), samengesteld door Robert Koolstra en voorzien van door hem geschreven recitatieven. Als organist is hij verbonden aan de Remonstrantse Gemeente in Groningen.

Tymen Jan Bronda kreeg zijn eerste orgelles toen hij zeven jaar was. Na een aantal jaren les te hebben gehad van Piet Wiersma ging hij studeren aan het conservatorium Groningen bij Johan Beeftink en Theo Jellema. Aan het conservatorium van Zwolle behaalde hij zijn diploma kerkmuziek. In 2009 werd zijn orgelstudie bij Reitze Smits, aan de Hogeschool voor de kunsten Utrecht, voltooid met de titel Master of Music na recitals in de Joriskerk te Amersfoort en in de O.L.V.-basiliek te Zwolle. Tymen Jan was in september 2011 tien jaar cantor-organist van de Lutherse Gemeente te Groningen. Het afgelopen decennium nam hij in deze kerk het initiatief voor de serie 'Orgel Anders'. Daarnaast speelt hij een belangrijke rol bij de cantates die op de tweede zondag van de maand ten gehore worden gebracht in de Groningse Lutherse Kerk. Als docent kerkmuziek is hij verbonden aan de opleiding kerkmuziek Noord-Nederland die onder auspiciën van het Bureau Kerkmuziek van de Protestantse Kerk in Nederland (PKN) plaatsvindt. In 2006 richtte Tymen Jan het Luthers Bach Ensemble op, dat gespecialiseerd is in de barokke uitvoeringspraktijk. Met het LBE voerde hij naast diverse Bachcantates alle Lutherse Missen van Bach uit en in november 2011 en december 2016 dirigeerde hij de Hohe Messe van Bach. Als dirigent is hij verder verbonden aan kamerkoor Tiraña uit Groningen. In 2012 nam Tymen Jan het initiatief tot reconstructie van het voormalige Schnitgerorgel (1699/1717) van de Lutherse Kerk in Groningen. Op 31 oktober 2017 wordt dit instrument in het Luther-/Reformatiejaar opgeleverd. Daarmee kan de stad Groningen opnieuw toonaangevend worden in de oude muziekwereld. Dit gebeurt door aan te sluiten bij de recent herleeft interesse in het gebruik van het kerkorgel als centraal continuo-instrument bij (Bach)cantates.

Tymen Jan Bronda dirigent

Luthers Bach Ensemble

Solisten

Robert Buckland - Evangelist
Henk Timmerman - Christus
Anna Kellnhofer - sopraan
David van Laar - altus
Leon van Liere - tenor
David Greco - bas

Musici

Matthew Greco - viool I
Jacek Kurzydło - viool II
Zdenka Prochazkova - altviool
Ania Katynska - gamba
Mariusz Tuin - gamba
Roberto Alonso Álvarez - cello
Marta Vicente - violone
Robert de Bree - hobo I
Nienke van der Meulen - hobo II
Roberto Bando - traverso I
Radka Kubinova - traverso II
Hugo Rodríguez Arteaga - fagot
Israel Golani - theorb
Robert Koolstra - klavecimbel en orgel

Koor

Sopranen

Nellie Bolhuis
Sanne Brederoo
Joske van der Hoeven
Antje van der Tak
Anna Kellnhofer (solist)

Alten

Fenny de Boer
Marieke Bouma
Eleanor Hyde
David van Laar (solist)

Tenoren

Joost Hurkmans
Klaas Lyklema
Leon van Liere (solist)

Bassen

Luuk Dijkhuis
Henk Timmerman (Christus)
David Greco (solist)

Dankwoord

In de eerste plaats dank aan Robert Koolstra, die de reconstructie van de Markus Passion heeft vervaardigd en alle recitatieven heeft gecomponeerd. Veel dank ook voor editor Rein de Vries, die een grote steun was voor Robert Koolstra en nauw met hem samenwerkte. Van zijn hand is de prachtige partituur.

Bram Wierenga maakte de vertaling van de Duitse tekst van de Markus Passion uit 1744, waarbij het Nederlands qua taalgebruik en rijmschema nauw aansluit bij het origineel.

Floormanagers Titia Patberg, Thea Plasmans, Ite Meerveld en Janneke Luttje zorgden voor de smetteloze voorbereiding en organisatie van de concerten.

Hartelijk dank tenslotte aan onze gastgezinnen voor de geboden gastvrijheid aan musici en solisten.

Over het Luthers Bach Ensemble

Het Luthers Bach Ensemble is in 2006 opgericht vanuit de wens meer Bachcantates ten gehore te brengen op basis van de authentieke uitvoeringspraktijk. Het LBE is het enige Oude Muziekensemble in Noord-Nederland met een orkest en twee koren, een kleinkoor en een projectkoor. In de afgelopen jaren wist het LBE een kern van buitengewoon goede instrumentalisten aan te trekken. Het LBE stelt zich ten doel het publiek te betrekken bij de emotionele rijkdom en intense dramatiek van de barokmuziek, bijvoorbeeld door scenische uitvoeringen. Dat sluit aan bij de opvattingen uit de tijd van Bach dat muziek via de emotie inzicht verschaft in de essentiële aspecten van het leven. Het LBE is letterlijk en figuurlijk gevestigd in de Lutherse kerk in Groningen. Het gebouw aan de Haddingestraat heeft zich de afgelopen jaren ontwikkeld tot een belangrijk podium voor kleinere ensembles en kamermuziek. Daarnaast speelt het LBE op verschillende podia in Noord-Nederland, in de rest van Nederland en in Duitsland. De komst van het nieuwe Schnitgerorgel in 2017 is een belangrijke impuls voor muziekuitvoeringen in combinatie met dit orgel, een voor Nederland unieke combinatie.

LBE is een Algemeen Nut Beogende Instelling.

Wij zoeken Vrienden en Gulle Gevers

Het LBE zoekt sinds kort Gulle Gevers. **Uw steun voor langere tijd is onmisbaar.**

Willen wij op langere termijn de bewezen kwaliteit behouden en daarnaast die prachtige programma's laten uitvoeren, dan kunnen wij dat niet alleen...

Is dit wat voor u? Stuur dan een berichtje naar info@luthersbachensemble.nl (mw. Titia Siekmans) en wij handelen graag de zakelijke kant voor u af.

Wordt u Gulle Gever voor 5 jaar dan is uw bijdrage middels de ANBI regeling in vijf jaar volledig aftrekbaar. Een simpel aanmeldingsformulier van de Belastingdienst is gemakkelijk te downloaden: een notaris is overbodig.

Vrienden/donateurs voor €50 per jaar, u krijgt daarvoor €5,00 korting voor maximaal 2 kaarten per concert, gereserveerde 2e rang plaatsen, persoonlijk ontvangst bij concerten, een nieuwsbrief, een programmaboekje, een pauzedrankje en tweemaal per jaar een nieuwsbrief.

Sponsors/gulle gevers voor €250,00 per jaar (voor 5 jaar), u krijgt daarvoor voor 1 concert per jaar 2 vrijkaarten en voor de andere concerten € 10,00 korting voor max 2 kaarten, 2e rang, gereserveerde 2e rang plaatsen, persoonlijk ontvangst bij concerten, een programmaboekje, een pauzedrankje en tweemaal per jaar een nieuwsbrief.

Sponsors/gulle gevers voor €500,00 per jaar (voor 5 jaar), u krijgt daarvoor voor 3 concert per jaar 2 vrijkaarten en voor de andere concerten € 10,00 korting voor max 2 kaarten, 2e rang, gereserveerde 2e rang plaatsen, persoonlijk ontvangst bij concerten, een programmaboekje, een pauzedrankje en tweemaal per jaar een nieuwsbrief.

Sponsors/gulle gevers voor €1000,00 per jaar (voor 5 jaar), u krijgt daarvoor 2 vrijkaarten voor alle concerten, 2e rang plaatsen, gereserveerde 2e rang plaatsen, persoonlijk ontvangst bij concerten, een programmaboekje, een pauzedrankje en tweemaal per jaar een nieuwsbrief.

Komende uitvoeringen van het Luthers Bach Ensemble

Requiem - Wolfgang Amadeus Mozart

op klassiek instrumentarium

zaterdag 6 mei 2017 concert Der Aa-kerk Groningen

zondag 7 mei 2017 concert Nicolaïkerk Appingedam

Programma

Wolfgang Amadeus Mozart, Requiem in d-moll (KV 626)

Jan Dismas Zelenka, Miserere in C minor ZWV57

Uitvoerenden

Lutherse Bach Academie (projectkoor, solisten & barokorkest) o.l.v. Tymen Jan Bronda

Else Linde Buitenhuis (sopraan) | Hanneke Tichelaar (alt) | William Knight (tenor)

Jonathon Adams (bas)

Jubileumconcert Petruskerk Leens

zaterdag 24 juni 2017 20:00 uur Petruskerk Leens

zondag 25 juni 2017 (locatie nnb)

Programma

cantates van J.S. Bach & Dieterich Buxtehude

orgel soli door Tymen Jan Bronda

Uitvoerenden

Luthers Bach Ensemble (kleinkoor, solisten & barokorkest) o.l.v. Tymen Jan Bronda

Inwijding nieuwe barokorgel

i.k.v. Schnitgerfestival 2017

Dinsdag 31 oktober 2017 15:00 uur Luthers Bach Ensemble (kleinkoor, solisten & barokorkest)
o.l.v. Ton Koopman in de Lutherse kerk. (cantate BWV80 en het motet Singet dem Herrn ein neues
Lied BWV225)

Donderdag 2 november 2017 20:00 uur Nederlandse Bachvereniging o.l.v. Jos van Veldhoven in de
Lutherse kerk. Leo van Doeselaar (orgel). Werken van Bach en Kuhnau.

Zaterdag 4 november 2017 15:00 uur Cordevento XL & Erik Bosgraaf in de Lutherse kerk.
Met o.m. werken van Telemann en een nieuwe compositie voor orgel en barokorkest.

Kerstconcerten

Zaterdag 16 december 2017 19:30 uur Der Aa-kerk Groningen

Zondag 17 december 2017 10:00 uur cantatedienst Lutherse kerk Groningen

(solo cantate Bereitet die Wege, bereitet die Bahn BWV 132)

Zondag 17 december 2017 15:00 uur Nicolaïkerk Appingedam

Programma

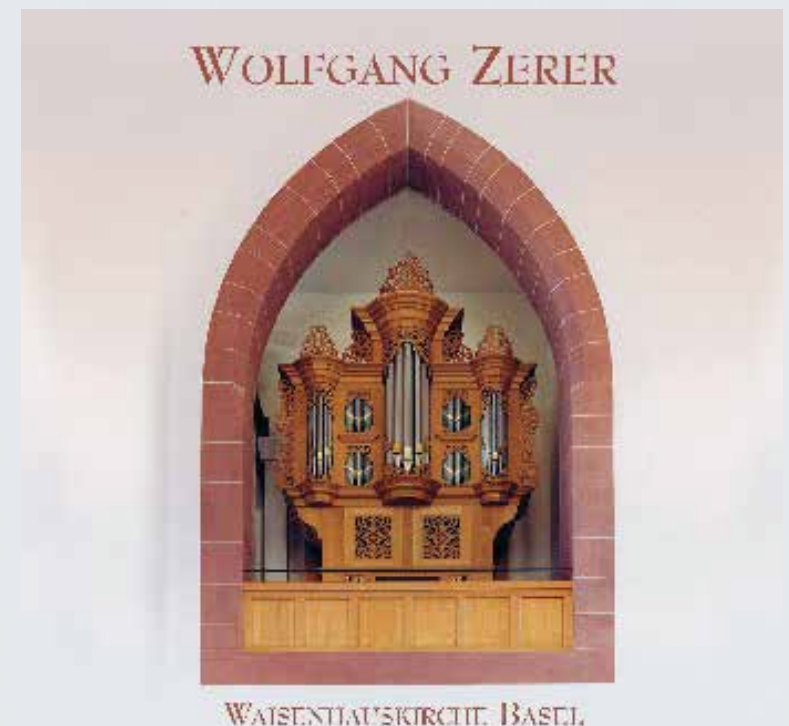
4 cantates uit het Weihnachts-Oratorium van Johann Sebastian Bach

Uitvoerenden

Lutherse Bach Academie (projectkoor, solisten & barokorkest) o.l.v. Tymen Jan Bronda

Myriam Arbouz (sopraan) | Robert Kuizenga (altus) | Johannes Weiss (tenor)

Harry van der Kamp (bas)

- Nieuwe CD van Wolfgang Zerer -

Op de Schnitgerkopie van Bernhardt Edskes in Basel!

Nu bij de balie verkrijgbaar voor maar €15. De opbrengst van de CD-verkoop
gaat volledig naar het nieuwe orgel in de Lutherse kerk

Magnifieke aanbieding!

In 2014 bracht het Luthers Bach Ensemble de cd **Magnificat** uit, 72 minuten Bach van de bovenste plank.

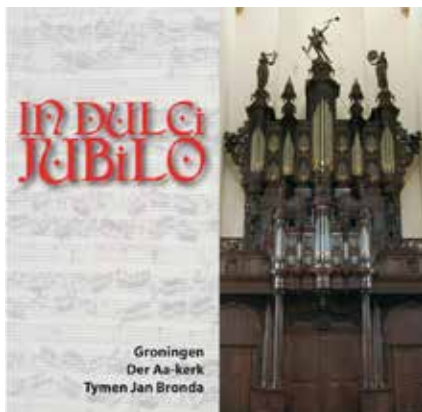

De kritieken waren zeer lovend en de eerste oplage is intussen uitverkocht. Vanwege de aanhoudende vraag heeft het LBE besloten tot een tweede persing, identiek aan de eerste, dus met doosje en tekstboekje. Voor onder de kerstboom! Wij kunnen U de CD aanbieden voor € 10,- Te koop tijdens onze concerten.

Magnificat, Luthers Barok Ensemble

Op deze cd staan van Johann Sebastian Bach het Magnificat D-Dur BWV243 (met Laudén), het Concerto d-Moll BWV1059R en de altsolocantate Gott soll allein mein Herze haben BWV169. Solisten op deze cd zijn Stefanie True (sopraan); Robert Kuizenga (altus); Richard Resch (tenor) en Michiel Meijer (bas). Een en ander wordt gecomponeerd door het kleinkoor en barokorkest van het LBE.

In Dulci Jubilo, Tymen Jan Bronda

In september 2013 nam Tymen Jan Bronda zijn nieuwste cd op, op het Schnitgerorgel van de Der Aa-kerk. Het programma bevat werken uit de vroeg- en laatbarok die op het lijf van het instrument zijn geschreven.

Trouw (Christo Lelie):

‘In een veelheid aan registraties laat Bronda het onvolprezen Schnitger-orgel verrukkelijk klinken, helder, zangerig, veelkleurig. (...) Een belangrijke reden om deze orgel-CD aan te schaffen is het inspirerende orgelspel van Tymen Jan Bronda.’

Orgelnieuws (Joost van Beek):

‘Naast speelplezier zijn souplesse en transparantie hier toepasselijke trefwoorden, en als de muziek daarom vraagt heeft het spel van Bronda een aanstekelijk drive (“In dir ist Freude”).’

De cd kan besteld worden voor € 10,- (excl. 2 euro verzendkosten). Bij een bestelling graag dit bedrag vooraf overmaken op NL45 INGB 0004 8696 77 t.n.v. T. Bronda te Groningen onder vermelding van ‘In dulci jubilo’. Vergeet niet een email met uw adresgegevens te sturen naar info@tymenjanbronda.nl. De cd is ook tijdens dit concert verkrijgbaar.

Colofon

Floormanagers: Titia Patberg, Thea Plasmans, Ite Meerveld en Janneke Luttje

Fotografie: Titia Patberg

Filmopnames: Richard Bos

Geluidsopnames: Jan Willem van Willigen

Teksten: Ton Kee, Marlite Halbertsma, Robert Koolstra, Bram Wierenga en Tymen Jan Bronda

Eindredactie: Marlite Halbertsma

Ontwerp en opmaak programmaboekje: Lodidesign

Voor meer informatie en het laatste nieuws kijk op www.luthersbachensemble.nl

Het LBE is ook op Facebook te vinden, met al meer dan 4.000 Vind-ik-leuks. Word daar ook vriend van het LBE!

Ook op Twitter!

Stichting LUTHERS BACH ENSEMBLE te Groningen
Postadres p/a Haddingestraat 19a 9711 KB GRONINGEN
e-mailadres info@luthersbachensemble.nl
IBAN NL70INGB0002878593 / BIC INGBNL2A
t.n.v. stichting Luthers Bach Ensemble Groningen
Kamer van Koophandel 02096248 ANBI nr. 65004

Wilt u zich aanmelden voor de LBE-mailinglist, stuur dan een mailtje naar bovenstaand e-mailadres.

Management

Artist Management Agency (impresariaat)

Jurjen Toepoel
info@toepoel-artists.com
+31(0)6 45080741

Artistic Director (artistiek leider)

Tymen Jan Bronda info@tymenjanbronda.nl +31 (0)6 27035682

Managing Director (zakelijk leider)

Titia Siekmans titiasiekmans@gmail.com +31 (0)6 12964199

Inspiciënt: Ite-Harm Meerveld,

Oege Mollema (podium)

Floor Manager: Titia Patberg

Choir Manager projectkoor: Betty Knigge

Bestuur

Ton Kee (voorzitter)

Broer Miedema (penningmeester)

Rolf Wierenga (secretaris)

Marlite Halbertsma (bestuurslid)

Bernard van Reemst (fondsenwerving)

Jan Bouma (bestuurlijk attaché)

Erwin de Vries (penningmeester beheer)

Daan Nijman (bestuurslid)

Raad van toezicht

Jan Willem van Willigen

Johan Boiten

Karel Knoll

Jeroen Knot

Jan Hendrik Kuiper

www.luthersbachensemble.nl